

FIRAT VADİSİ ORTA KESİMİNDE JEOLJİK MİRASA İLİŞKİN İLK BULGULAR

Ahmet Serdar Aytaç^a, Hurşit Yetmen^a, Tuncer Demir^b

^aHarran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fak. Coğrafya Bölümü, Türkiye

^bAkdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fak. Coğrafya Bölümü, Türkiye

(aserdaraytac@harran.edu.tr)

ÖZ

Kaynağını Kuzeydoğu Anadolu'nun yüksek platolarından alan ve Şatt'ül-Arab'ta Dicle Nehri ile birleşerek Basra Körfezine dökülen Fırat Nehri, ülkemizin ve hatta Güneybatı Asya'nın en uzun akarsuyu olup; toplam uzunluğu yaklaşık 2800 km'dir.

Oldukça geniş bir akaçlama ağına sahip olan Fırat Nehri havzasının orta ve yukarı kesimi jeolojik ve jeomorfolojik açıdan oldukça karmaşık bir yapı gösterir. Anadolu topraklarında genellikle tektonik hatları takip ederek akan, derin vadiler ve boğazlar oluşturan nehir, Suriye ve Irak toprakları içerisinde yaygın bir topoğrafya içerisinde akar.

Tektonik açıdan Anadolu ve Arap levhaları üzerinde akan ve söz konusu levhaların jeolojik geçmişte geçirmiş oldukları evrimden yoğun bir şekilde etkilenmiş olan nehrin, araştırmaya konu olan orta kesimi, Arap Levhasının kuzey kenarını kapsamakta olup; Arap-Anadolu levhalarının çarpışması sonrasında Arap levhası üzerinde gerçekleşen yer hareketlerinden yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Nitekim nehrin, çarpışma kuşağının güneyinde, Arap levhasının diğer kısımlarından farklı olarak, derin vadiler ve boğazlar içerisinde akması, yer yer taraçalar oluşturması, Arap Levhası kuzey kenarının tektonik geçmişi ile Pleistosen'de yaşanan küresel iklim değişimlerinin sonucudur.

İnceleme alanı, Arap Levhasının lokal ve bölgesel yükselimi ile küresel iklim değişimlerinin jeolojik/jeomorfolojik delillerini barındırmasının yanında; aynı zamanda Paleolitik dönemden günümüze insanlık tarihi ve yakın dönem tarihi açısından da öneme sahip arkeolojik, tarihi, kültürel kalıntıları bulundurması nedeniyle de ayrıca öneme sahiptir.

Bu çalışmada, Atatürk Barajı ile Suriye sınırı arasında kalan bölgede Fırat Nehri vadisi ve yakın çevresinde yer alan, jeolojik miras açısından öneme sahip olan jeolojik/jeomorfolojik unsurlar ile yine yörede yer alan tarihi kültürel sitlerin belirlenmesine yönelik araştırmamızın ilk bulguları yer almaktadır. Bu kapsamda sahada Jeolojik miras açısından öneme sahip olduğu düşünülen 1'i stratigrafik; 2'si yapısal; 7'si jeomorfolojik yapılar, aşınma/depolanma süreçleri, yerçekilleri ve arazi manzaraları ile 10'u tarihi ve kültürel alanlarla ilişkili olmak üzere toplam 19 alan belirlenmiştir. Gelecekte gerçekleştirilecek detaylı araştırmalar neticesinde söz konusu alanların sayısının artacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğa Koruma, Jeolojik Miras, Jeosit, Güneydoğu Anadolu, Fırat Nehri,

PRELIMINARY FINDINGS REGARDING THE GEOLOGICAL HERITAGE IN THE CENTRAL PART OF THE EUPHRATES VALLEY

Ahmet Serdar Aytaç^a, Hürşit Yetmen^a, Tuncer Demir^b

^aHarran University Faculty of Arts and Sciences, Department of Geography, Turkey

^bAkdeniz University, Faculty of Letters, Department of Geography, Turkey

(aserdaraytac@harran.edu.tr)

ABSTRACT

The Euphrates River, which source is at the high plates of the Northeastern Anatolia, merges with the Dicle (Tigris) River in Shatt-al-Arab and flows into the Gulf of Basra, is the longest river of Turkey and even in Southwest Asia, with a total length of about 2800 km.

The middle and upper section of the Euphrates River basin, which has a very wide drainage network, has a very complex geological and geomorphological structure. The river that flows through the Anatolia, usually following the tectonic lines and forming deep valleys and gorges, flows in a flat topography within the Syrian and Iraqi territory.

From the tectonic point of view, the central part of the Euphrates basin which is the subject of this study, flows over Anatolia and Arabian plates and is heavily affected by the evolution of the plates in the geological history. This area corresponds to the northern edge of the Arabian Plate, and has been intensely influenced by the ground movements that took place after the collision of the Arab-Anatolian plates. As a matter of fact, the river's flowing through deep valleys, gorges and forming terraces in places on the south of the collision zone, unlike other parts of the Arabian plate is the result of the tectonic history of the Arabian plate north edge, and the global climate changes taking place in Pleistocene.

Besides including evidence of global climate change and local and regional uplift of the Arabian Plate, the study area has an extraordinary importance, due to archaeological, historical and cultural remains that are important regarding the human history and the recent history starting from the Paleolithic period till today.

the study area has a extraordinary importance because of the including evidence of global climate change and local and regional uplift of the Arabian Plate, and archaeological, historical and cultural remains that are important regarding the humanity history and the recent era history starting from the Paleolithic period till today.

The preliminary findings of this research are: the geological/geomorphological elements and the cultural sites, which have importance regarding geological heritage and are located in the area between the Atatürk Dam and the border of Syria. Within this context, a total of 19 areas, which are thought to have an importance in terms of geological heritage, are determined as 1 stratigraphical; 2 structural; 7 geomorphological structures, erosional/depositional processes, landforms and landscapes, and 10 historical and cultural areas. As a result of detailed researches to be carried out in the future, it is considered that the number of these areas will increase.

Keywords: Nature Protection, Geological Heritage, Geosite, Southeast Anatolia, Euphrates River